

Троян О.В., асистент
викладач кафедри обліку та аудиту
Запорізька державна інженерна академія
o.troyan@mail.ru

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ МАШИНОБУДУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Троян О.В. Активізація інноваційної діяльності як засіб підвищення конкурентоспроможності продукції машинобудівних підприємств України. У статті визначено напрями реформування машинобудівної галузі України та методи активізації інноваційної діяльності; виявлено проблеми, що уповільнюють зростання конкурентоспроможності продукції машинобудівної галузі та окреслені перспективи розвитку машинобудування.

Троян О.В. Активизация инновационной деятельности как способ повышения конкурентоспособности продукции машиностроительных предприятий Украины. В статье определены направления реформирования машиностроительной отрасли Украины и методы активизации инновационной деятельности; выявлены проблемы, которые сдерживают рост конкурентоспособности продукции машиностроительной отрасли и выделены перспективы развития машиностроения.

Troyan O.V. Activation of innovation as a way to enhance the competitiveness of products of machine-building enterprises of Ukraine. Determine the direction of reforming the engineering industry of Ukraine and methods of innovation activity; identify problems that hinder the growth of competitiveness of the engineering industry and highlights the prospects of development of mechanical engineering.

Постановка проблеми. Сучасне машинобудівне підприємство, яке функціонує в складному суспільно-економічному середовищі, мусить постійно створювати та впроваджувати різноманітні інновації для забезпечення своєї ефективності в ринковій економіці. Проте аналіз структури економіки України свідчить про її невідповідність цим викликам. Чинниками, які гальмують впровадження інновацій: низька зацікавленість бізнесу у застосуванні інновацій, відірваність наукового потенціалу країни від виробничої сфери, складна система патентного оформлення нових розробок та їхнього законодавчого захисту тощо. До того ж ситуація ускладнюється наявністю серйозної економічної кризи, вихід з якою неможливий без широкого використання інновацій. Таким чином, для усіх українських підприємств, а машинобудівних значною мірою, просування до інноваційної моделі взагалі стає головним чинником виживання та підвищення конкурентоспроможності.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Дослідженню шляхів та проблем інноваційного розвитку машинобудування й економіки в цілому

присвячені науковій праці українських вчених: В. Денисюка, О. Амоші, Л. Федулової, М. Дідова та інші. Машинобудування є базовою галуззю, але має дуже багато проблем, які не дають змоги забезпечувати стабільний та поступальний її розвиток, тому виявлення цих проблем і пошук шляхів їх вирішення є першочерговими завданнями. Інноваційний розвиток машинобудування сприятиме істотному позитивному впливу на кінцеві результати господарювання.

Мета дослідження. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень проблем інноваційної діяльності, масштаби їх можна вважати недостатніми. Свідченням цього є недостатність на практиці реального впливу на ситуацію з інноваційною діяльністю підприємств машинобудування. Це і зумовило необхідність цього дослідження, метою якого є виявлення основних напрямків активізації інноваційної діяльності як засобу підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування.

Основні результати дослідження. Галузева структура машинобудування України, незважаючи на проблеми перехідного періоду та системну структурну кризу, залишається достатньо різноманітною. Найбільш розвинуті його ланки – важке машинобудування, верстатобудування, приладобудування, радіотехнічне, транспортне, сільськогосподарське та електротехнічне виробництво.

На сьогодні багатогалузевий машинобудівний комплекс - потужний сектор промисловості України, який об'єднує 11267 підприємств, з яких 146 - великих, 1834 - середніх та 9287 – малих, з виробництва різноманітних машин і устаткування, приладів і апаратури, різних видів транспортних засобів тощо. Частка машинобудівної галузі в українській промисловості перевищує 15%, у ВВП становить близько 12%. У машинобудуванні зосереджено понад 15% вартості основних засобів, майже 6% оборотних активів вітчизняної промисловості та понад 22% загальної кількості найманих працівників [1].

Машинобудівний комплекс України охоплює понад 20 спеціалізованих галузей, тобто практично всі галузі машинобудування. Залежно від того, на який ринок орієнтована продукція, що випускається підприємствами машинобудівного комплексу, їх умовно можна об'єднати в 5 груп:

1) група галузей інвестиційного машинобудування (важке машинобудування), розвиток яких визначається, перш за все, інвестиційною активністю металургійного, будівельного, енергетичного і транспортного комплексів;

2) група підприємств тракторного і сільськогосподарського машинобудування, машинобудування для переробних галузей АПК і підприємств легкої промисловості, що залежать від платоспроможності сільгоспвиробників, а також частково від попиту населення;

3) залізничне машинобудування, спрямоване на задоволення попиту залізничного господарства країни;

4) автомобільна промисловість, випуск продукції якої орієнтований на попит кінцевих споживачів (виробництво легкових автомобілів), а також на

потребу підприємств, фірм і виконавчих органів влади (виробництво вантажівок і автобусів) ;

5) електротехніка, приладобудування, верстатобудування - група наукоємних галузей, так званих комплектуючих, що розвиваються слідом за потребами всіх інших галузей промисловості, включаючи і саме машинобудування [2].

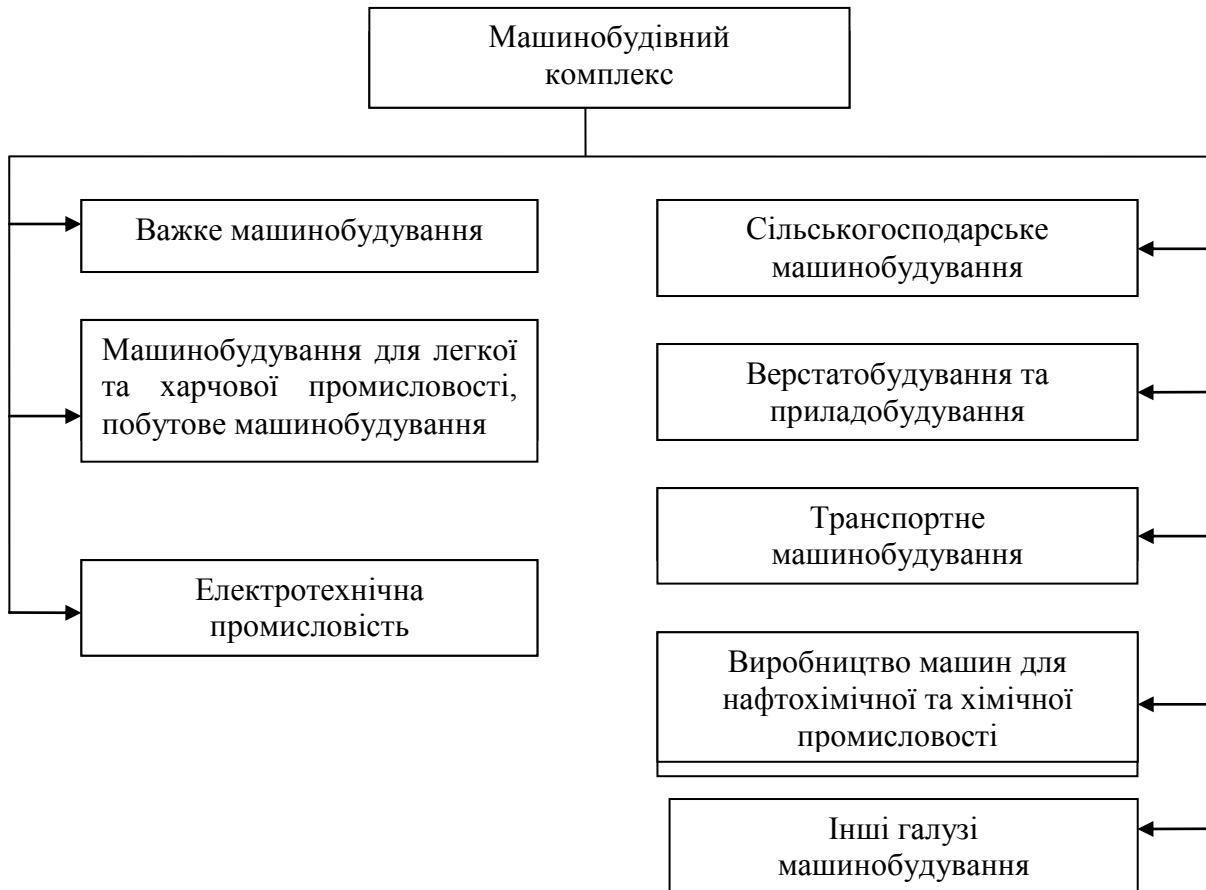

Рисунок 1 – Структура машинобудівного комплексу

За роки трансформації економіки машинобудівний комплекс країни зазнав тривалої руйнівної кризи, реформування відносин власності, структурних деформацій і вийшов на шлях адаптації до умов ринкової кон'юнктури та освоєння нових промислових ринків. Ці процеси супроводжувалися значними втратами виробничого і кадрового потенціалу, більше ніж вдвічі скороченням частки продукції машинобудування в промисловому виробництві, зниженням активності в інноваційно-інвестиційній діяльності тощо.

Традиційно підприємства машинобудівного комплексу забезпечують технічне переоснащення господарства, задовольняють споживчий попит населення на різноманітні апарати та прилади побутового призначення, створюють основу економічного та оборонного потенціалу країни. Регіональне розміщення сучасних машинобудівних підприємств України залежить безпосередньо від техніко-економічної спеціалізації виробництва, насамперед, від таких його особливостей, як конструкторська складність виробів, розвиток

кооперації, матеріало- та енергозабезпечення. Обмеження розміщення нових машинобудівних підприємств у великих містах створює сприятливі передумови для їх розташування у середніх, малих містах та селищах міського типу. Тут доцільно розміщувати невеликі спеціалізовані підприємства та окремі цехи. Розміщення названих підприємств стимулює розвиток галузей виробничої і соціальної інфраструктури, забезпечує працевлаштування населення.

Слід зазначити, що для швидкого територіального перерозподілу розміщення машинобудівних підприємств основною проблемою на сучасному етапі є брак коштів на відновлення матеріально-технічної бази виробництва та підвищення технологічного рівня. Від цього залежить конкурентоспроможність промислової продукції та місце підприємства на національному та світовому ринках.

Також серед причин, що стримують розвиток інноваційних процесів у машинобудуванні, необхідно назвати такі:

- 1) відсутність фінансування інноваційних програм державою;
- 2) недостатність обігових коштів підприємств машинобудування для впровадження інноваційної продукції;
- 3) недосконалість чинного законодавства стосовно інноваційних структур;
- 4) відсутність технопарків машинобудування як державного, так і регіонального значення;
- 5) на державному рівні недостатньо чітко визначені пріоритетні напрямки розвитку промисловості України;
- 6) відсутність державного органа, який здійснював би керівництво та координацію робіт з широкого впровадження інноваційних проектів;
- 7) відсутність на державному рівні політики щодо довгострокового пільгового кредитування проектів, які мають стратегічне значення.

Однією з найактуальніших проблем української економіки є підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування на основі їх технологічного переоснащення й розвитку наукоємних галузей виробництва. В сучасних умовах значну частку у виробничому секторі економіки нашої країни мають підприємства, що займаються виробництвом продукції з низькою науковою місткістю, використовують застарілі технології. Такий стан справ спостерігався ще за радянських часів, але за роки незалежності він тільки погіршився. За останні роки значно знизилась кількість підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, а також кількість освоєних нових видів техніки і впроваджених технологій [3].

Тому на підприємствах виникає гостра потреба в отриманні доступу до передових технологій. Водночас підвищення відкритості національної економіки поряд із посиленням інтеграційних процесів у світовій економіці супроводжується загостренням конкуренції, що зумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів просування інноваційної продукції вітчизняних товаровиробників на ринку, оскільки традиційні її види здебільшого мають низький рівень конкурентно-спроможності, навіть для внутрішнього ринку.

Таблиця 1 – Інноваційна активність промислових і машинобудівних підприємств

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	10,0	8,2	10,0	11,5	10,8	10,7	11,53
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %	5,2	5,5	6,7	6,7	5,9	4,8	5,17
Освоєно інноваційні види продукції, найменувань	3978	3152	2408	2526	2446	2685	2894
з них нові види техніки	769	657	786	881	758	641	691
Впроваджено нові технологічні процеси, процесів	1727	1808	1145	1419	1647	1893	2041
у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	645	690	424	634	680	753	812
Кількість підприємств машинобудування, що займались інноваційною діяльністю	457	449	444	394	360	377	406

На жаль в Україні практично не створені умови для ефективної інноваційної діяльності. Аналіз стану розвитку інноваційної діяльності в Україні дає змогу відзначити, що останнім часом понад 80% підприємств машинобудування не займаються інноваційною діяльністю.

Одною із основних проблем, що стримує розвиток у сфері інновацій в Україні, є той факт, що до цього часу не задіяні механізми підтримки інноваційної діяльності, ефективність яких підтверджена досвідом багатьох країн; відсутня відповідна фінансово-кредитна, податкова і амортизаційна політика; не створені умови, які б сприяли широкому залученню в інноваційну сферу позабюджетних інвестицій, перш за все з боку вітчизняних комерційних структур і банків [4].

Більшість проблем підприємств машинобудівної галузі повинні вирішуватись на державному рівні. Особливої уваги з боку держави заслуговують питання створення інноваційних структур (технопарків, бізнес-інкубаторів), які б відповідали своєму призначенню відповідно до світового досвіду; питання розробки, організації виконання та координації програм інноваційного розвитку машинобудування, що забезпечує функціонування різних ланок промисловості України.

Як один із напрямів реформування галузі можна запропонувати створення на державному рівні банку інновацій машинобудування. Такий ресурс буде виконувати певні функції, серед яких активізація інвестиційної пропозиції, інформаційне забезпечення сучасних інноваційних технологій, полегшення доступу до ринків машинобудівної продукції тощо (рисунок 2) [5].

Для створення реальних умов для здійснення переходу економіки України на інноваційну модель розвитку державі доцільно, насамперед, звернути увагу на створення механізмів покриття інноваційних ризиків [6]. З цією метою необхідно розробити такі заходи на державному рівні:

- 1) створити умови для капіталізації інтелектуальної власності;

2) створити систему стимулів, яка сприяла б залученню вітчизняних і зарубіжних банків-інвесторів, а також великих підприємств до інвестування засобів у розвиток венчурних інноваційних фірм і проектів;

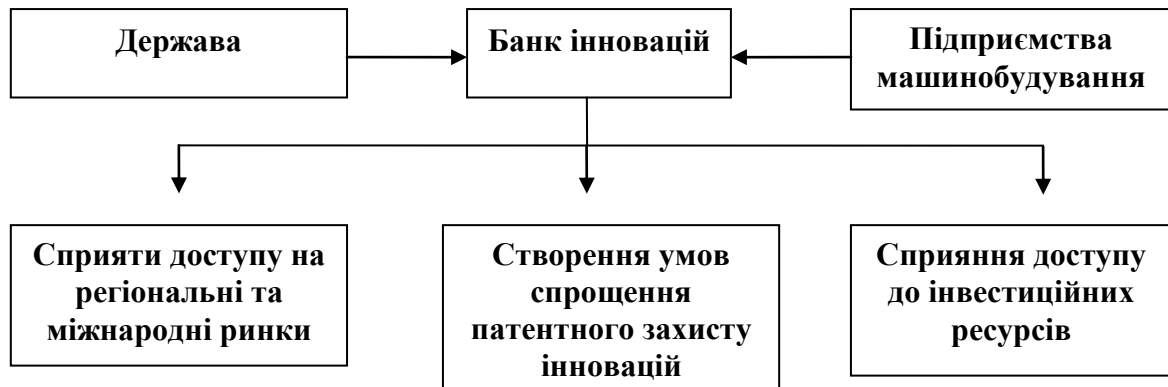

Рисунок 2 – Функції банку інновацій

3) розробити чітку систему надання державних гарантій кредитуванню перспективних інноваційних проектів.

Для забезпечення належної інноваційної діяльності підприємств машинобудування, зростанням обсягів виробництва нових видів продукції необхідно провести певні заходи.

По-перше, потрібно створити територіально інноваційні структури із залученням галузевих науково-дослідних інститутів, вищих навчальних закладів та підприємств машинобудування, оскільки основними й обов'язковими елементами технопарку є дослідний центр і виробнича зона.

По-друге, надати довгострокові пільгові кредити підприємствам машинобудування для розвитку пріоритетних напрямків їх діяльності.

Висновки: Основним напрямом розвитку машинобудівної галузі України має бути значне підвищення якості продукції із використанням наукових і технічних досягнень. За рахунок інноваційного розвитку машинобудування Україна зможе реалізувати конкурентоспроможну продукцію на національному, та на світових ринках, що забезпечить вихід України в міжнародне економічне співтовариство. Держава має створити діючу і прибуткову галузь промисловості шляхом її глибокої зміни і модернізації, яка зможе вижити у зростаючій конкуренції та глобалізації.

Можна виділити два основні напрямки активізації інноваційної діяльності в Україні – розробка та запровадження механізму надання пільг промисловим підприємствам, які впроваджують і реалізують інноваційну продукцію; поширення практики надання інноваційним підприємствами середньострокових кредитів зі знижкою кредитної ставки.

Реалізація запропонованих напрямків активізації інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств, стабілізувати прискорений процес оновлення

виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Список літератури:

1. Інформаційний ресурс. – Режим доступу : www.minprom.ua.
2. Заблоцький Б.Ф. Розміщення продуктивних сил України: Національна макроекономіка / Заблоцький Б.Ф. – К. : Академвидав, 2002. – 144 с.
3. Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Балицький Є.В. Сучасні моделі та інструменти забезпечення конкурентоспроможності у практиці зарубіжних країн / Балицький Є.В. // Стратегія розвитку України. – 2004. – Вип. 1-2. – С. 127-133.
5. Нежиборець В. Проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні / Нежиборець В. // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2009. – С. 102-105.
6. Алексєєв І.Г. Стратегічні напрямки розвитку підприємств в Україні / Алексєєв І.Г., Оленець А.Г. // Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємство в Україні: Етапи становлення та проблеми розвитку. – 2005. – № 527. – С. 232-236.

Ключові слова: інновація, конкурентоспроможність продукції, машинобудування, банк інновацій, активізація інноваційної діяльності.

Ключевые слова: инновация, конкурентоспособность продукции, машиностроение, банк инноваций, активизация инновационной деятельности.

Key words: innovation, competitiveness of products, mechanical engineering, innovation bank, intensification of innovation.

Надійшла до редакції 13.03.2014 р.